

نیازهای تازه در پژوهش و نشر حدیث^۱

سردبیر

نزدیک به ۱۵ سده از صدور نخستین احادیث می‌گذرد. در این بازه زمانی، معصومان علیهم السلام، اصحاب ایشان و محدثانی بسیار، برای حفظ و نشر این میراث گران‌سنگ، همت گمارده‌اند. با این حال، آگاهی شایسته‌ای از زوایای این تلاش‌ها وجود ندارد. افزون بر این، هنوز قلمروهای گوناگونی از دانش‌ها و آموزه‌های وابسته و پیوسته با حدیث معصومان علیهم السلام به روی علاقه‌مندان گشوده نشده است. پیروزی انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۳۹۹ق حرکتی پرشتاب و جریانی رو به جلو در عرصه علمی تشیع ایجاد کرد. اکنون این جریان در بستر حوزه‌های علمیه و دانشگاه‌ها اندکی سامان پذیرفته و فعالیت‌های حدیثی با بهره‌گیری از فناوری‌های نو، سرعت و کیفیت نسبتاً خوبی یافته است. می‌توان در نگاهی کوتاه، فعالیت‌های حدیثی دوره کنونی را این‌گونه فهرست کرد:

۱. ایجاد رشته‌های علوم قرآن و حدیث، علوم حدیث، نهج البلاغه و مشابهات آن در مراکز تخصصی حوزوی و دانشگاه‌ها
۲. تأسیس دانشگاه‌ها، پژوهشگاه‌ها، مراکز و گروه‌های آموزشی و پژوهشی ویژه حدیث؛ مانند دانشگاه قرآن و حدیث، پژوهشگاه قرآن و حدیث، مرکز تخصصی حدیث حوزه و انجمن حدیث حوزه
۳. تولید کتاب، مقاله و پایان‌نامه‌های بسیار از سوی مراکز و افراد مختلف با موضوع علوم و معارف قرآن و حدیث
۴. نگارش جوامع حدیثی نو مانند دانشنامه معارف قرآن و حدیث توسط آیت الله محمدی ری‌شهری

۱. برگرفته از مباحث نخستین جلسه هیأت تحریریه مجله به تاریخ ۹۶/۱۱/۱۷.

۵. انتشار ده‌ها نشریه مکتوب و دیجیتال در موضوعات مشترک قرآنی و حدیثی یا به‌صورت اختصاصی در موضوعات حدیثی
۶. تولید نرم‌افزارهای حدیثی و تبدیل بسیاری از منابع حدیثی مکتوب به دیجیتال؛ مانند مکتبه اهل البیت علیهم السلام و جامع الاحادیث
۷. ارائه ترجمه‌های بسیار از متون حدیثی؛ مانند ترجمه‌های مختلف از جوامع حدیثی، نهج البلاغه و صحیفه سجّادیه
۸. تولید دائرة المعارف‌ها، مصطلح‌نامه‌ها و معجم‌های موضوعی؛ مانند اصطلاح‌نامه علوم حدیث و معجم موضوعی بحار الانوار
۹. ترغیب قشرهای گوناگون جامعه به‌سوی بهره‌گیری از حدیث با روش‌هایی چون برگزاری دوره‌های آموزشی
۱۰. تهیه بانک‌های حجیم از نسخه‌های خطی حدیثی در مراکزی مانند کتابخانه آستان قدس رضوی، مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی، کتابخانه علامه مجلسی، مؤسسه دار الحدیث و کتابخانه آیت الله مرعشی

این حجم از فعالیت‌های حدیثی، دوران کنونی را در کنار برخی از دوره‌های طلایی حدیث شیعه مانند عصر تدوین جوامع متقدم و متأخر حدیثی قرار می‌دهد. با این حال، بسیاری از عرصه‌های حدیثی، کمتر مورد توجه قرار گرفته‌اند که در ادامه به برخی از آنها اشاره می‌شود.

الف) عرصه علوم و معارف حدیث به دلیل گستردگی شاخه‌های زیرمجموعه آن، در فضای آموزشی، با سرفصل‌های متعدد و گوناگونی ارائه می‌شود. در سال‌های اخیر برای بسیاری از این سرفصل‌ها، متون آموزشی تهیه شده و تا سطح قابل پذیرشی، ارتقا یافته‌اند؛ اما برخی از شاخه‌های مهم این دانش، کمتر مورد توجه قرار گرفته و شایسته است متخصصان، به طراحی سرفصل‌ها و تهیه متون آموزشی آن همّت گمارند:

۱. نقش بلاغت در فهم متون حدیث
۲. دانش تخریج حدیث نزد شیعه
۳. ملاک‌های اعتبارسنجی منابع حدیثی
۴. ملاک‌های اعتبارسنجی متون حدیثی
۵. ملاک‌های اعتبارسنجی حدیث

۶. اصول فهم دعاها و زیارت‌های مأثور

۷. اصول و قواعد تاریخ‌گذاری احادیث

ب) معمولا ارائه دیدگاه‌ها و نقد و بررسی آن در هر دانش، به پویایی و بالندگی آن دانش می‌انجامد. برگزاری نشست‌های علمی برای ارائه ایده‌های نو، نقد آثار و نگاه‌های موجود، ارزیابی آثار پیش از انتشار، گفت‌وگو درباره دیدگاه‌ها و ... می‌تواند پیشرفت حوزه حدیث را به دنبال داشته باشد.

ج) شناسایی و احیای نسخه‌های خطی، با هدف یافتن آسیب‌های حدیثی، اعتبارسنجی منابع حدیثی موجود و ... اهمیت فراوانی دارد. بهره‌گیری از یافته‌های محدثان گذشته که بر پایه قرینه‌های موجود در زمان ایشان و نزدیک به عصر صدور بوده، در گرو بازشناسی مخطوطات است. با وجود مراکز که به گردآوری نسخ خطی حدیثی همت گمارده‌اند، جای خالی مجموعه‌ای نواندیش و پیشرو که سیاست «آزادی دسترسی به نسخه‌های خطی» را برای پژوهشگران و دانشجویان دنبال کند، احساس می‌شود. البته بخش مهمی از فعالیت‌های نسخه‌شناسانه حدیثی، مبتنی بر گردآوری و تنقیح مبانی نظری و اصول دانش نسخه‌پژوهی است.

د) نشر پژوهش‌ها و نویافته‌های حدیثی، متناسب با میزان تولید آن نیست. بسیاری از یافته‌های پژوهشگران و دانشجویان علاقه‌مند و اهل مطالعه، با وجود شایستگی محتوایی، به دلایل دیگر، زمینه عرضه نمی‌یابد. نشر نگاه‌های کوتاه، به انتشار مقالات علمی - پژوهشی و علمی - ترویجی محدود شده؛ درحالی که همه یافته‌ها را نمی‌توان به مقالاتی این‌چنینی، تبدیل کرد و اگر هم تبدیل شود، ظرفیت مجلات موجود، برای نشر آن کافی نیست. از دیگر سو، یکی از مهم‌ترین شرایط برخی از مجلات این‌چنینی، شناخت نویسنده و یا داشتن پیشوند «دکتر» است. برای بازکردن راه عرضه یافته‌های قرآنی و حدیثی، می‌توان نکات کم‌حجم، اشکالات و یافته‌های مطالعاتی، نکات برداشت‌شده از کلاس‌های درس، نشست‌ها و مباحثات علمی و ... را در قالب انواع مقالات، یادداشت‌های آزاد و یا طرح پژوهشی منتشر کرد.

مجله دانش‌ها و آموزه‌های قرآن و حدیث، ضمن قدردانی از تلاش‌های صورت‌گرفته در نشر مقالات قرآنی و حدیثی و ادای احترام به دست‌اندرکاران و پیشکسوتان این عرصه، با نگاه و تأکید بر زمینه‌های پیش‌گفته، درصدد است تا محور چهارم را رونق بخشیده و در این زمینه از نگاه‌های پژوهشگران، اساتید و دانشجویان و همکاری مجلات قرآنی و حدیثی استقبال می‌کند.

بِمَنِّهِ وَ كَرَمِهِ